

Μόλις εξήντα χιλιόμετρα σε ευθεία γραμμή από την Τροία και πολύ πριν από αυτήν (ανάμεσα στα 2800 με 2400 π.Χ.) ξεκίνησε το χτίσιμο της Πολιόχνης, στην ανατολική πλευρά της Λήμνου. Η γοργή της ανάπτυξη την έφτασε ν' απλωθεί σε έκταση διπλάσια της Τροίας. Κι ένα κτίριο μεγάλο και φτιαγμένο έτσι που να μπορεί να δεχτεί κόσμο σε συνεδρίαση, έκανε τους Ιταλούς αρχαιολόγους που ανέσκαψαν την περιοχή, να υποθέσουν ότι εκεί γίνονταν συνελεύσεις του λαού και άρα η Πολιόχνη είναι η αρχαιότερη πόλη που λειτουργούσε με δημοκρατικές διαδικασίες. Εικασία τολμηρή και μάλλον παρακινδυνευμένη. Όμως, οι Ιταλοί αρχαιολόγοι οδηγήθηκαν στην υπόθεση αυτή, έχοντας κατά νου την αβυσσαλέα διαφορά που χώριζε τον τρόπο διοίκησης των τότε γνωστών κρατών από αυτόν που γνωρίζουμε για τον Ελλαδικό και Αιγαιακό χώρο, όπου θριάμβευε η ισότητα.

Στην Αίγυπτο, ο Φαραώ έγινε θεός για να επιβληθεί. Οι αντίστοιχοί του στα κράτη της Σουμερίας ήταν «εκπρόσωποι του θεού επί της Γης». Όλοι τους στήριξαν την απάνθρωπη κυριαρχία τους σε ένα πλέγμα διοίκησης μέσω του ιερατείου και γραφειοκρατίας μέσω ενός «μεγάλου βεζιρη» και πλήθους «νομαρχών». Η απολυταρχία είναι που στήριζε το κράτος των Χετταίων. Και οι κινεζικές δυναστείες πάνω στον δεσποτισμό στηρίζονταν. Κι όπου η μοναρχία δυσκολευόταν, δεν είχε απέναντί της τον λαό αλλά τοπικούς ηγεμόνες σε μια πρώιμη άνθιση της φεουδαρχίας: απολυταρχικής και θεοκρατικής.

Αγνοούμε τον ακριβή τρόπο διακυβέρνησης στον Ελλαδικό χώρο την τρίτη π.Χ. χιλιετία. Όμως, τα περίπου χίλια χρόνια που καλύπτουν τις περιόδους Πρωτοελλαδική, Πρωτοκυκλαδική και Πρωτομινωική (2800/2600 – 1900 π.Χ.) διαγράφουν το ειρηνικό πέρασμα από την εποχή του λίθου στην εποχή του χαλκού. Κι όσο πίσω στη Λιθική εποχή μπορούμε να ανιχνεύσουμε, αναγνωρίζουμε ότι οι ίδιοι κατά βάση λαοί έζησαν στον Ελλαδικό χώρο. Είναι αυτοί που αποτελούν το απλωμένο από τις ισπανικές ακτές ως την Μικρασία λεγόμενο «μεσογειακό υπόστρωμα»:

Οι Λέλεγες απλώνονταν από τη Θεσσαλία ως τη Λακωνία κι από τη Λευκάδα ως την Εύβοια και τις Κυκλάδες αλλά και στη Μ. Ασία. Οι Τηρρηνοί κατοικούσαν στα νησιά του Βόρειου Αιγαίου και τα απέναντι μικρασιατικά παράλια. Οι Έκτηνες εντοπίστηκαν στη Βοιωτία και οι Κυλικράνες τοποθετούνται «κάπου στην Κεντρική Ελλάδα». Δεν ξέρουμε, τι σημαίνουν τα ονόματά τους. Γνωρίζουμε ότι μιλούσαν την ίδια γλώσσα, αυτή που μιλιόταν σε ολόκληρη τη Μεσόγειο. Είμαστε βέβαιοι ότι ήταν εδώ τη Λιθική εποχή αλλά αγνοούμε από πότε.

Πλάι τους κι ανάμεσά τους, γείτονες και κάποτε ανταγωνιστές, εμφανίστηκαν στην αρχή της εποχής του Χαλκού (γύρω στα 2800 π.Χ.), εγκαταστάθηκαν και στέριωσαν εκείνοι που απαρτίζουν τα προελληνικά ινδοευρωπαϊκά φύλα:

Οι πιο πολλοί ήταν οι Πελασγοί («αυτοί που λατρεύουν το πνεύμα του ανθισμένου κλαδιού») που έστησαν διάσπαρτους οικισμούς γύρω από τη Δωδώνη, στις όχθες του Στρυμόνα και στα βόρεια όρια της Χαλκιδικής, αλλά και κατέκλυσαν τις περιοχές από ανατολικά της Λάρισας κι ως τον Παγασητικό κόλπο και την Εύβοια, σχεδόν ολόκληρη την Αττική, ολόκληρη τη Νότια Στερεά ως τον Κορινθιακό κόλπο και σχεδόν όλη τη σημερινή Αχαΐα και Αρκαδία. Πρέπει να ήρθαν γύρω στο 3000 π.Χ. σχεδόν ταυτόχρονα με τους Αίμονες («αυτούς που ζουν σε θαμνώδεις περιοχές»), οι οποίοι έδωσαν το όνομά τους στο κύριο βουνό της χερσονήσου (τον Αίμο) κι εγκαταστάθηκαν διάσπαρτοι στα Τέμπη, στην Ιωλκό, στη Βοιωτία, στην Αιτωλία και στη Νότια Αρκαδία, μικρές μειοψηφίες μέσα στο πέλαγος των Πελασγών.

Οι Πρωτοαχαιοί (Αχαιοί, «αυτοί που ήρθαν από το νερό») εντοπίστηκαν σε όλο το μήκος που καλύπτουν οι όχθες του Αχελώου ποταμού, βόρεια από τις εγκαταστάσεις των Αιμόνων της Αιτωλίας. Είναι αυτοί που αργότερα έδωσαν το όνομά τους στο ελληνικό φύλο των Αχαιών. Απέναντι από την Κέρκυρα, στα βουνά βόρεια από τον ποταμό Καλαμά, βορειοδυτικά των Πελασγών της Δωδώνης, εγκαταστάθηκαν οι (άσχετοι με τους ομώνυμους των ακτών της Παλαιστίνης) Φοίνικες («βαθυκόκκινοι, αιματώδεις») ή Καδμείοι («αυτοί που ζουν ψηλά»). Διάσπαρτοι οικισμοί τους υπήρχαν ανάμεσα στις Πρέσπες, στη Νότια Δαλματία και βέβαια στη Θήβα.

Οι άγνωστοί μας Τέμμικες και Άονες ζούσαν στην περιοχή των Θηβών πριν να καταφθάσουν οι Ηπειρώτες Φοίνικες που κουβαλούσαν τους μύθους του Κάδμου (αρχικά, παραπόταμου του Καλαμά). Πλάι τους στη Βοιωτία αλλά και στη Φωκίδα, τη Λοκρίδα και την Αιτωλία, εγκαταστάθηκαν οι επίσης άγνωστοί μας Ύαντες, ενώ οι Καύκωνες κατέκλυσαν τη Μεσσηνία. Το μόνο που γνωρίζουμε για όλους αυτούς είναι ότι είχαν ινδοευρωπαϊκές ρίζες. Στην κοιλάδα του Σπερχειού ποταμού, τέλος, έστησαν τους καταυλισμούς τους οι Δρύοπες («αυτοί που ζουν στα δάση»).

Αν όλους αυτούς προσπαθούσαμε να τους εντάξουμε σε έναν χάρτη του Ελλαδικού χώρου, θα διαπιστώναμε στρίμωγμα, ανακάτεμα και αναγκαστική συμβίωση διαφορετικών λαών στη Βοιωτία και δυτικότερα, ενώ σε όλες τις άλλες περιοχές η αραιή κατοίκηση σπάνια τους έκανε να γειτονεύουν ο ένας λαός με τον άλλον. Συνήθως, ανάμεσά τους

μεσολαβούσαν απέραντες εκτάσεις «ακατοίκητες». Όλοι αυτοί ξεχώριζαν σε δυο μόνο γλωσσικές ενότητες: του «μεσογειακού υποστρώματος» και της «ινδοευρωπαϊκής». Όλοι μαζί, συχνά χωρίς μεταξύ τους συνεργασία, δημιούργησαν τον Πρωτοελλαδικό και τον Πρωτοκυκλαδικό πολιτισμό. Κι έστρωσαν το έδαφος για την κατοπινή πολιτιστική έκρηξη.

Συμβατικά, η μεγάλη τομή τοποθετείται στα 1900 π.Χ. Είναι η στιγμή που ξεφύτρωσε στη Μ. Ασία ο πολιτισμός των Χετταίων, στη Μεσοποταμία φάνηκαν οι Εβραίοι, ορθώθηκε το κράτος των Βαβυλωνίων και προέκυψαν οι Ασσύριοι ενώ, στην Αίγυπτο, άρχισε η εποχή του κραταιού Μέσου Βασιλείου. Λίγο πριν από αυτή την χρονική στιγμή, στον Ελλαδικό χώρο φάνηκαν οι Πρωτοέλληνες: Οι Δαναοί και οι Άβαντες γύρω στο 2100. Και οι δυο ονομασίες είναι ινδοευρωπαϊκές και οι δυο σχετικές με τα νερά, τις πηγές και τα ποτάμια. Σε ελεύθερη απόδοση, θα μπορούσαμε να τους πούμε «Ποταμίσιους».

Γύρω στα 1900, ο κύριος κορμός των ελληνικών φύλων είχε εμφανιστεί στον Ελλαδικό χώρο: Ίωνες, Βοιωτοί, Αρκάδες και Φλεγύες. Είναι η εποχή, κατά την οποία «στριμώχνονταν» τουλάχιστον τέσσερα φύλα του μεσογειακού υποστρώματος, εννέα προελληνικά ινδοευρωπαϊκά, δύο πρωτοελληνικά και τέσσερα ελληνικά. Τριακόσια χρόνια αργότερα (γύρω στα 1600 π.Χ.), τριγύρω τους ορθωνόταν ο μυκηναϊκός κόσμος.

Σ' αυτά τα χρόνια, δεν έχουμε ενδείξεις απολυταρχικής διοίκησης. Η θαλασσοκρατορία και το διεθνές εμπόριο ίσως δεν την ευνοούσαν, καθώς η εισροή πλούτου απαιτούσε ελεύθερους ανθρώπους (πολυταξιδεμένους ναυτικούς και εμπόρους). Και φωτισμένους:

Ο πύργος της Βαβέλ είναι το πιο κλασικό παράδειγμα της προσπάθειας του ανθρώπου να φθάσει τον θεό. Τα μενίρ και τα ντολμέν τα πιο παλιά. Ο οβελίσκος και η αιγυπτιακή πυραμίδα τα πιο διάσημα. Το καμπαναριό των χριστιανικών εκκλησιών και ο μιναρές των μουσουλμανικών τζαμιών τα πιο σύγχρονα. Οι μόνοι που δεν ασχολήθηκαν να φθάσουν τους θεούς είναι οι αρχαίοι Έλληνες. Απλά, τους κατέβασαν στην γη.

Οι θεοί των Ελλήνων ανταγωνίζονται τους ανθρώπους, ερωτεύονται ανθρώπους, μισούν και αγαπούν όπως οι άνθρωποι, ζηλεύουν τους ανθρώπους. Επειδή, όπως είπε στον Πλάτωνα ο Αιγύπτιος ιερέας, «σεις οι Έλληνες είστε η νεότητα του κόσμου». Κι επειδή, όπως ξεφώνιζε στο Λονδίνο των αρχών του 19^{ου} αιώνα ο ζωγράφος Χένρι Φουζέλι, «οι Έλληνες ήταν θεοί». Και ήταν!

Πήραν τον ζόφο, τον φόβο και το απόμακρο που εξέπεμπαν οι αρχαίες θρησκείες και τους έκαναν παιχνίδι, κόλπο, αγώνισμα. Διόλου τυχαίο που ο αθλητισμός και οι αγώνες στον ελληνικό χώρο γεννήθηκαν. Με αποκορύφωμα τις Ολυμπιάδες που είναι άρρηκτα δεμένες με την ελληνική μυθολογία. Η οποία ελληνική μυθολογία δεν ασχολείται με αφηρημένες έννοιες του τύπου «η πάλη του καλού με το κακό» (Όσιρις και Σεθ των Αιγυπτίων, Ωρομάσδης και Αριμάν των Περσών κ.λπ.) αλλά με τον διαρκή ανταγωνισμό για την επικράτηση, την εξουσία, την δόξα και τον έρωτα: Χειροπιαστές αιτίες. Χωρίς διαχωρισμούς σε καλούς και κακούς (εκτός από λίγες εξαιρέσεις). Ο μεγαλύτερος ήρωας όλων των εποχών, ο Ηρακλής, δεν δίστασε να κατέβει στον Άδη για να σώσει μια γυναίκα αλλά δεν το είχε σε τίποτα να σκοτώνει αθώους, όταν θύμωνε.

Οι νέοι θεοί, οι θεοί των Ελλήνων, ήρθαν μαζί με τους Έλληνες, πάλεψαν με τους παλιούς και τους νίκησαν, σε πολλά τους αντικατέστησαν, κάποιους τους ανέχτηκαν ανάμεσά τους, με μερικούς έσμιξαν ερωτικά για να γεννηθούν και νέοι θεοί, άλλους τους υποβίβασαν σε ήρωες. Ήρωες γεννήθηκαν και από τους ίδιους τους θεούς κι αυτήν τους την καταγωγή κρατούσαν με υπερηφάνεια πλήθος ελληνικές οικογένειες ως το τέλος της αρχαιότητας. Δεν ήταν όμως «οι επί Γης» εκπρόσωποί τους ή ενσαρκώσεις τους. Ήταν απλοί «απόγονοι».

Οι πινακίδες της Πύλου, που αποκρυπτογραφήθηκαν, φανερώνουν ότι οι Μυκηναίοι γνώριζαν και τιμούσαν τους ίδιους θεούς που έμελλε να κατοικήσουν στον Όλυμπο: Δίας, Ήρα, Ποσειδώνας, Ερμής και Αθηνά αναφέρονται ονομαστικά. Με την κόρη του Δία, θεά του πολέμου, αντί για τον Άρη. Με τις γυναίκες ίσες σε θέση και τιμή με τους άνδρες. Και με τους βασιλιάδες να άρχουν σε ομόσπονδες επικράτειες. Κάτι σαν τη σημερινή Ελβετία με βασιλιά επικεφαλής σε κάθε καντόνι. Ένα σύστημα παράξενο και παράταιρο για τους κατοπινούς που, για να το δικαιολογήσουν, επινόησαν τον όρκο των υποψηφίων γαμπρών της ωραίας Ελένης ότι θα στηρίξουν και θα συνδράμουν, όποιον τελικά η πολύφερνη νύφη διαλέξει. Και είναι αυτός ο όρκος που υποτίθεται ότι ένωσε τόσους βασιλιάδες στην εκστρατεία στην Τροία με πρώτο μεταξύ ίσων τον Αγαμέμνονα.

Όταν, με το πλήρωμα του χρόνου, οι αγορές της Ανατολής έκλεισαν και η μυκηναϊκή επιθετική οικονομία κατέρρευσε συμπαρασύροντας τα ομόσπονδα βασίλεια, οπισθοχώρησε αναγκαστικά κάθε έκφραση του πολιτισμού και της Τέχνης. Ταυτόχρονα όμως είχε έρθει η ώρα να γεννηθούν οι πόλεις κράτη. Διόλου συμπτωματικά, στα όρια των προηγούμενων βασιλείων.

Νωρίτερα, ο όπως καταγράφεται στα ομηρικά έπη «ελληνικός τρόπος διοίκησης» των βασιλιάδων είναι βέβαιο ότι θα προκαλούσε αποστροφή στους ηγεμόνες των διπλανών

ηπείρων. Επειδή η λαϊκή συνέλευση ήταν ήδη γεγονός: Ο λαός (ή το στράτευμα) αποφάσιζε για τα κυρίαρχα θέματα. Ο βασιλιάς υπάκουε και εκτελούσε. Η παράδοση αυτή επέζησε ακόμα και στη στρατοκρατική Σπάρτη, με την Απέλλα. Στην Αθήνα, έλαχε στον Σόλωνα να τη μετατρέψει σε κυρίαρχο όργανο διοίκησης. Χώρια που ο Σόλων είχε την πεποίθησή ότι «καλός πολίτης είναι ο ενεργός και σωστός πολίτης ο πολιτικοποιημένος». Γι' αυτό, θέσπισε νόμο που προέβλεπε ποινές για όποιον δεν έπαιρνε θέση υπέρ της μιας ή της άλλης παράταξης, σε περίπτωση που εκδηλωνόταν στάση: Ο αμέτοχος έχανε τα πολιτικά του δικαιώματα!

Ταυτόχρονα, όποιος ήταν τεμπέλης ή ζούσε έκλυτη ζωή, έχανε το δικαίωμα λόγου στην Εκκλησία του Δήμου. Αυτή η Εκκλησία του Δήμου ήταν μια αναβίωση των συνελεύσεων της ομηρικής εποχής αλλά με καθορισμένα και καταλυτικά καθήκοντα. Ουσιαστικά, ο Σόλων, καθιερώνοντάς την, θέσπισε τη λαϊκή κυριαρχία. Ο διορισμός των εννέα αρχόντων αφαιρέθηκε από τον Άρειο Πάγο. Στο εξής (κι ως τα τέλη του 6^{ου} π.Χ. αιώνα) τους εξέλεγε η Εκκλησία του Δήμου, στην οποία ήταν υπόλογοι. Και, μετά τη λήξη της θητείας τους, γινόταν έλεγχος των πράξεών τους. Τους νόμους πια τους ψήφιζε η Βουλή των 400 αλλά κι αυτής οι αποφάσεις υπόκειντο στην έγκριση της Εκκλησίας του Δήμου, όπου δικαίωμα συμμετοχής είχαν όλοι οι ελεύθεροι πολίτες, ανεξάρτητα από το μέγεθος της περιουσίας τους.

Με τους νόμους του, ο Σόλων καθιέρωσε την ισορροπία του ελέγχου, κάνοντας πράξη την περί ευνομούμενης πολιτείας φιλοσοφία του:

«Είναι αυτή, της οποίας οι πολίτες υπακούουν στους κυβερνήτες τους και οι κυβερνήτες υπακούουν στους νόμους».

Η λαϊκή κυριαρχία ήταν δική του «εφεύρεση». Η θέσπιση της δημοκρατίας ήταν πια θέμα χρόνου. Πριν να λήξει ο αιώνας, ο Κλεισθένης την είχε εισηγηθεί και την είχε επιβάλει. Ακόμα και βασιλιάδες ήταν «υποχρεωμένοι» να την λαμβάνουν υπόψη τους. Ο καθηγητής στο πανεπιστήμιο του Μπρίστολ, Χάμοντ, έγραψε για τον Μεγαλέξανδρο:

«Παρ' όλο που ήταν σε θέση, σχεδόν περισσότερο από κάθε άλλον Έλληνα, να εκτιμήσει τις αρετές των Ασιατών, τους οποίους υπέταξε, υπήρξε μέχρι τέλους Έλληνας και Μακεδόνας. Σε σύγκριση με άλλες μορφές βασιλείας, η πρόσβαση των συμπατριωτών του προς τον βασιλέα τους παρέμεινε εύκολη και ανεπίσημη, όπως επέβαλλε η παράδοση. Μοιραζόταν μαζί τους κατά τον παραδοσιακό τρόπο τους μόχθους και τους κινδύνους ως το τέλος της

βασιλείας του».

(protagon.gr, 12.7.2013)